

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Nele Jõks

LAPSEVANEMATE POOLT KASUTATAVAD SEKKUMISMEETODID OMA
3-7-AASTASTE LASTE KONFLIKTIDE KORRAL TARTU LAPSEVANEMATE
HINNANGU PÕHJAL

bakalaureusetöö

Juhendaja: Inger Kraav

Läbiv pealkiri: Vanemate sekkumine laste konfliktidesse

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Inger Kraav (emeriitdotsent)

.....

Kaitsmiskomisjoni esimees: Pille Villem

.....

Tartu 2013

Resüme

Lapsevanemate poolt kasutatavad sekkumismeetodid oma 3-7-aastaste laste konfliktide korral
Tartu lapsevanemate hinnangu põhjal

Töö eesmärgiks oli selgitada välja, milliseid meetodeid kasutavad lapsevanemad enda hinnangul oma 3-7-aastaste laste konfliktidesse sekkumisel, mida vanemad võtavad arvesse sekkumismeetodi valikul, millist sekkumisviisi peavad efektiivseks ning kuidas on eelnev seotud laste soo ja vanusega. Ankeetküsimustikule vastas 102 lapsevanemat. Tulemustest selgus, et vanemad kasutavad enda hinnangul kõige sagedamini ning peavad kõige efektiivsemaks lapsekeskset sekkumist. Vanemate jaoks on sekkumise valikul olulisem pigem laste sotsiaalsete oskuste arendamine kui meetodi lihtne elluviimine. Vanemate sekkumisviisi valik ega hinnang sekkumiste efektiivsusele pole seotud laste sooga, kuid esinevad mõningad seosed laste vanusega. Töös arutletakse, kuivõrd peegeldab saadud tulemus vanemate tegelikku käitumist ning kuivõrd nende arvamust sellest, kuidas oleks õige käituda.

Märksõnad: õdede-vendade konflikt, vanemate sekkumine, eelkooliiga

Abstract

Parental intervention in their 3-7-years old children`s conflicts based on the self-assessment of
Tartu parents

The aim of this paper was to find out how parents assess their usage of different conflict management strategies in their children`s conflicts, which strategies are considered effective, what is taken into account while choosing intervention and how it all is connected with children`s age and gender. A questionnaire was completed by 102 parents. Parents said they use child-centered strategies most often and consider them the most effective. While choosing how to intervene parents consider the promotion of children`s social skills more important than the simplicity of intervention. Parents` intervention is not connected to children`s gender, but there are some connections with children`s age. It is discussed, whether these results show the actual behaviour of parents or their opinion of the right intervention.

Keywords: sibling conflict, parental intervention, preschool period

Sisukord

Resümee	2
Abstract	2
Sissejuhatus	4
<i>Õdede-vendade suhe ja konfliktid</i>	4
<i>Vanemate sekkumine laste konfliktidesse</i>	4
<i>Tüüpilised sekkumisviisid</i>	5
<i>Tüüpiliste sekkumisviiside tagajärjed</i>	6
<i>Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid</i>	6
<i>Uurimuse eesmärk ja olulisus</i>	6
<i>Uurimuse hüpoteesid</i>	7
Meetod.....	10
<i>Valim</i>	10
<i>Mõõtevahend</i>	10
<i>Protseduur</i>	11
Tulemused	12
<i>Erinevate sekkumisviiside kasutamissagedus</i>	12
<i>Hinnang sekkumisviiside efektiivsusele</i>	13
<i>Sekkumisviisi valikuga seotud tegurid</i>	15
<i>Laste vanuse ja soo seosed sekkumisega</i>	16
Arutelu.....	17
<i>Erinevate sekkumisviiside kasutamissagedus</i>	18
<i>Hinnang sekkumisviiside efektiivsusele</i>	19
<i>Sekkumisviisi valikuga seotud tegurid</i>	20
<i>Laste vanuse ja soo seosed sekkumisega</i>	21
<i>Töö piirangud, olulisus ja tulevikuperspektiiv</i>	24
Autorsuse kinnitus.....	26
Kasutatud kirjandus.....	27
Lisa 1	

Sissejuhatus

Õdede-vendade suhe ja konfliktid

Õdede-vendade suhe on üks kauakestvamaid inimsuhteid, mõjutades oluliselt lapse arengut (Sanders, 2004). Õdede-vendade ehk õnnaste suhe pakub lastele turvalist keskkonda, kus juba varakult harjutada kaaslasega suhtlemist, mängimist ning oma asjade jagamist (Howe & Recchia, 2006). Erinevalt tavalisest sõprussuhtest jagavad õed-vennad lisaks mängudele ja mänguasjadele ka oma igapäevaelus toimuvat: peresuhteid ja neist tulenevaid rõõme-muresid, töid, ülesandeid ning ressursse oma vajaduste rahuldamiseks. Lisaks sellele veedavad õed-vennad tavaliselt üksteisega rohkem aega koos kui kellegi teisega ning ka see on tõenäoliselt üks põhjustest, miks suhe õnnastega laste sotsiaalses ja emotsionaalses arengus nii tähtsat rolli mängib (Sanders, 2004).

Nii nagu kõigi inimsuhete puhul, esineb ka õnnaste vahel konflikte. Krips (2011) defineerib konflikti kui vastuolu. Sellele definitsioonile tuginedes on käesolevas töös konflikti ehk tüli all mõistetud õdede-vendade vahelisi vastuolusid. Ühe pere laste vahel võib esineda tülisid väga mitmekesistel põhjustel. Nii on uurijad võimalike põhjustena välja toonud näiteks rivaalitsemise vanema armastuse pärast, õe või venna ärritava käitumise, verbaalse ja füüsilise haigettegemise, tülid isikliku omandi ja ruumi pärast, konfliktid kordamööda tegutsemise tõttu (McGuire, Manke, Eftekhari, & Dunn, 2000; Randell & Peterson, 2009; Recchia & Howe, 2009b) ning laste rahulolematuse sellega, et vanemad õde-venda erinevalt kohtlevad (Sanders, 2004).

Howe ja Recchia (2006) leiavad, et õnnaste suhe on oluline just seetõttu, et pakub lastele juba varakult võimalust turvalises keskkonnas harjutada toimetulekut esilekerkivate lahkavustega. Kokkupuude tülidega ning viis, kuidas õpitakse neid lahendama, mõjutavad oluliselt laste sotsiaalset arengut (Smith & Ross, 2007). Brody (1998) arvates kasutatakse õnnastega suhtlemisel omandatud sotsiaalseid oskusi terve edaspidise elu teistes suhetes. Nii võibki näha õnnaste varajast suhet kui miniatuurset sotsiaalset maailma, kus laps õpib ümbritsevaga kohanema ning võtab kaasa oskused toimetulekuks edasises elus.

Vanemate sekkumine laste konfliktidesse

See, milliseks kujunevad õnnaste vahelised tülid, kuidas laps õpib nendega toime tulema ning millised oskused siit kaasa võtab, sõltub paljuski vanemate käitumisest laste lahkkelide puhul (Howe & Recchia, 2006). Mitmed uurimused (Garcia, Shaw, Winslow, & Yaggi, 2000; Smith &

Ross, 2007; Stocker, Burwell, & Briggs, 2002) kinnitavad õnnaste tülide ja nende lahendamiseks valitud meetodite olulisust laste edasises sotsiaalses arengus. Nii on leitud, et kui vanemad suunavad oskuslikult lapsi omavahelisi tülisid lahendama, õpivad ka juba eelkooliealised lapsed üksteise tundeid paremini mõistma ning esilekerkinud konflikte iseseisvalt ja konstruktiivselt lahendama (Siddiqui & Ross, 2004; Smith & Ross, 2007). Samas on leitud, et lahenduseta jäänud õnnaste konfliktid võivad põhjustada paari aasta perspektiivis laste ärevust, depressiooni ja edasisi käitumisprobleeme (Stocker et al., 2002) ning agressiivsed konfliktid õdede-vendade vahel võivad ennustada poiste agressiivset käitumist eakaaslastega (Sanders, 2004). Nende tulemuste valguses tundub oluline, et vanemad toetaks ja soodustaks laste tülide lahendamist viisil, mis aitaks lastel edaspidi sarnaste olukordadega toime tulla ning võtta õnnaste suhtest kaasa positiivselt arendava sotsiaalse kogemuse.

Tüüpilised sekkumisviisid. Selles töös on lapsevanema poolt kasutatavate sekkumismeetodite ehk sekkumisviiside all silmas peetud vanema käitumist oma laste tüli korral. Perozynski ja Kramer (1999) eristavad kolme põhilist vanema võimalikku käitumist koolieelses eas laste konfliktide korral: mittesekkumine, lapsekeskne sekkumine ning vanema kontrolli keskne sekkumine.

Mittesekkumine tähendab seda, et lapsevanem ei reageeri laste tülile, ei sekku kuidagi ning laseb lastel tüli ise lahendada (Kramer, Perozynski, & Chung, 1999). Lapsekeskse sekkumise all peetakse silmas vanema käitumist, mis aitab õnnastel arutelu käigus mõista üksteise arvamusi, tundeid ja soove, ning põhjendamise, läbirääkimiste ja kompromisside kaudu lahenduseni jõuda (Perozynski & Kramer, 1999). Näitena kuuluvad siia koostööle suunatud lahendusmeetodid, mille käigus vesteldakse lastega, püüdes jõuda lahenduseni, mis rahuldaks mõlema lapse soove ja vajadusi (Kramer et al., 1999). Vanema kontrolli keskseks strateegiaks peavad Perozynski ja Kramer (1999) sellist vanema käitumist, mille eesmärgiks pole lapsi mõista, vaid lõpetada konflikt, kasutades karistamist, ähvardamist, soovitusi ilma jätmist või teisi lapsi kontrollivaid käitumisviise. Vanemakeskse sekkumise näiteks on tülitsevate laste karistamine, verbaalsete käskude-keeldude jagamine (nt „Lõpetage tülitsemine!“), laste tähelepanu kõrvale juhtimine või laste erinevatesse tegevustesse/ruumidesse suunamine (Kramer et al., 1999).

Tüüpiliste sekkumisviiside tagajärjed. Varasemad uurimused on püüdnud välja selgitada nende kolme põhilise sekkumisviisi tagajärgi koolieelses eas laste puhul. Nii on leitud, et lapsevanema mittesekkumine laste tülisse võib olla nii positiivse kui ka negatiivse mõjuga. Mittesekkumise pooltargumendina on välja toodud seda, et lapsed saavad võimaluse iseseisvalt tülisid lahendada ning kui tüli põhjuseks on soov saada vanema tähelepanu, ei aitaks vanema sekkumine tüli lahendada (Sanders, 2004). Mittesekkumise vastuargumendina nähakse suuremat tõenäosust, et tüli jätkub või sellele järgneb uus konflikt (Kramer et al, 1999) ning seda, et nooremale lapsele tehakse liiga (Sanders, 2004).

Perlman, Garfinkel ja Turrell (2007) on kirjeldanud vanemakeskse sekkumise mõju laste edasisele käitumisele tüliolukorras. Nimelt on nad leidnud, et see, kui vanemad väljendavad tülitsevatele õnnastele oma vastuseisu konflikti osas (nt „Lõpetage kaklemine!“), suurendab tõenäosust, et lapsed kasutavad edaspidi tülides füüsilist jõudu. Ka Recchia, Ross ja Vickar (2010) on leidnud, et pelgalt vastuseisu väljendamine ei aita kaasa konflikti lahendamisele. Kui lapsevanem kasutab laste tüli lõpetamiseks füüsilist jõudu, hakkavad ka vanemad õed-vennad enam füüsilist jõudu kasutama (Perlman et al., 2007). Kui lapsevanem kasutab endakohast õigustust (nt „Mulle ei meeldi, kui te kaklete, lõpetage ära!“), vähendab see tõenäosust, et lapsed ise omavahel õigustamist ja põhjendamist kasutavad, mis võiks viia kompromissini (Perlman et al., 2007).

Seoses lapsekesksete sekkumismeetoditega on leitud, et nende kasutamine vanemate poolt vähendab edasiste tülide tekketõenäosust (Kramer et al, 1999), aitab lastel oma õe-venna tundeid ja soove paremini mõista ning õppida iseseisvalt konfliktide lahendamiseks kompromisse leidma (Siddiqui & Ross, 1999; Siddiqui & Ross, 2004; Smith & Ross, 2007). Lisaks sellele on lapsekeskse sekkumise kasutamisel ka nooremad lapsed probleemi arutamisel ja lahenduste leidmisel aktiivsemad (Brody, 1998; Smith & Ross, 2007).

Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Uurimuse eesmärk ja olulisus. Vanemate sekkumine laste tülidesse on laiahaardeline ja mitmetahuline teema. Antud uurimus võtab töö mahu ja kompaktsuse huvides fookusesse ühe konkreetse tahu, jättes kõrvale mitmed tegurid (nt tülide põhjused ja tülisituatsiooni eripära, tülide ennetamine, laste temperament ja erivajadused jne), mis samuti selle temaga seotud on. Töö üheks eesmärgiks on selgitada välja, milliseid meetodeid kasutavad lapsevanemad enda

hinnangul oma 3-7a laste konfliktidesse sekkumisel, mida vanemad võtavad arvesse sekkumismeetodi valikul ning millist sekkumisviisi peavad efektiivseks. Töö teiseks eesmärgiks on selgitada välja, kas ja kuidas on vanemate sekkumine seotud laste vanuse ja sugupoolega.

Õe-venna suhe pakub lastele võimalust saada varajasi suhtlemiskogemusi ning sealhulgas harjutada ka toimetulekut konfliktsete olukordadega (Howe & Recchia, 2006). Kuna õnnastega suheldes omandatud sotsiaalseid oskusi kasutatakse edaspidises elus esinevates suhetes (Brody, 1998), on oluline pöörata tähelepanu sellele, milliseid konfliktiolukorras käitumise oskusi lapsed õe-venna suhetes omandavad. Mitmed uuringud (Howe & Recchia, 2006; Perlman et al., 2007; Perlman & Ross, 1997; Smith & Ross, 2007) on näidanud, et see, kuidas vanemad käituvad oma laste vaheliste tülide korral, mõjutab laste edasist käitumist konfliktiolukorras. Seega arvestades vanema sekkumise mõju laste poolt omandatavatele konflikti lahendamise oskustele, on oluline uurida, milliseid sekkumismeetodeid vanemad kasutavad laste tülide puhul, milliseid meetodeid peavad efektiivseks ning millest lähtuvad, valides oma käitumist tüliolukorras. Laste vanuse ja soo kaasamine analüüsi võiks aidata selgitada, kuidas need faktorid on seotud vanema sekkumisega laste tülidesse

Uurimuse aktuaalsus seisneb selles, et õdede-vendade vaheliste tülidega toimetulek on lapsevanemate jaoks keeruliseks igapäevaseks probleemiks. Töö on uudne, kuna autorile teadaolevat pole varasemalt otseselt seda teemat Eestis veel uuritud. Enamik sarnaseid välismaal läbiviidud uurimusi on kasutanud vaatlust, selgitamaks välja vanema käitumist laste tülide korral. Antud töö toetub lapsevanemate endi hinnangutele oma käitumise kohta.

Uurimuse hüpoteesid. Eelnevad vaatlusandmetele tuginevad uuringud (Kramer et al., 1999; Perozynski & Kramer, 1999) on näidanud, et koolieelses eas laste konfliktide puhul on vanemate kõige sagedasemaks käitumiseks konfliktidesse mittesekkumine. Mittesekkumisele järgneb sageduselt vanema kontrolli keskne sekkumine, mille puhul vanemad ütlevad lastele, mida teha tuleb, annavad otseseid korraldusi, kuidas tüli peaks lahendama või suunavad laste tähelepanu mujale (Siddiqui & Ross, 2004; Smith & Ross, 2007; Ross, Filyer, Lollis, Perlman, & Martin, 1994). Kõige vähem esineb vaatlusandmete põhjal lapsekeskset sekkumist – vanemad kaasavad harva lapsi arutelusse, kus selgitatakse välja osaliste tunded, mõlemad lapsed saavad väljendada oma seisukohti ning ise lahendusi välja pakkuda (Siddiqui & Ross, 2004; Smith & Ross, 2007). Antud uurimus püüab selgitada välja vanemate enda hinnangu selle kohta, millist

sekkumismeetodit kui sagedasti nad kasutavad. Lähtuvalt varasematest uurimustest on töö esimene hüpotees järgmine: vanemad kasutavad enda hinnangul oma 3-7a laste konfliktide lahendamisel kõige sagedamini vanema kontrolli keskseid meetodeid.

Kramer et al. (1999) andmetel hindavad vanemad koolieelses eas laste tülide puhul mittesekkumist ning lihtsalt käskimist tüli lõpetada ebaefektiivseteks konflikti lahendamise meetoditeks. Laste verbaalse konflikti puhul hindavad vanemad mittesekkumist vähem efektiivseks kui lapsekeskset või vanema kontrolli keskset sekkumist, kusjuures emad hindavad lapsekeskset sekkumist efektiivsemaks kui vanemakeskset, kuid isad leiavad, et need on sama tõhusad. (Perozynski & Kramer, 1999). Samas laste füüsilise konflikti puhul hindavad nii emad kui ka isad vanema kontrolli keskset sekkumist efektiivsemaks kui lapsekeskset sekkumist (Perozynski & Kramer, 1999). Töö teine hüpotees on järgmine: vanemad peavad lapsekeskseid meetodeid laste konfliktidesse sekkumisel efektiivsemaks kui vanema kontrolli keskseid meetodeid.

Varasemad uurimused on andnud kaudseid andmeid selle kohta, millest vanemad koolieelses eas laste tülide puhul sekkumismeetodi valikul lähtuvad. Nii on leitud, et lisaks sellele, kui tõhusaks valitud sekkumist peetakse, on oluline ka see, kuivõrd vanemad usuvad, et nad tulevad toime teatud sekkumise elluviimisega ning kui enesekindlalt nad ennast seda rakendades tunnevad (Perozynski & Kramer, 1999). Siddiqui` ja Ross`i (2004) andmetel kavatsesid emad, keda on uurimuse käigus õpetatud lapsekeskset sekkumist kasutama, seda ka edaspidi rakendada, kuna usuvad, et see võimaldab lastel vanema juhendamisel oma lahendusteni jõuda. See tulemus viitab vanemate teadlikkusele, millise meetodi kasutamine võiks nende lastele kõige arendavam olla. Samas on Siddiqui ja Ross (2004) leidnud, et üheks põhjuseks, miks emad enne nende uurimuses osalemist lapsekeskseid meetodeid vähe kasutasid, on ajasurve – tülikäsitamise arutamine, oma soovide ja tunnete vastaspoolele selgitamine ja ühise lahenduse otsimine võtab aega, mida igapäevases elus ei ole alati konkreetsetes olukorras võtta. Neile kaudsetele andmetele tuginedes püüab käesolev töö struktureerida tegureid, mida vanemad sekkumisviisi valikul arvesse võtavad. Püstitatakse kolmas hüpotees: vanemad lähtuvad sekkumismeetodi valikul pigem meetodi sobivusest endale (nt tüli lõpetamise kiirus, sekkumise keerukus) kui kasvatuslikust eesmärgist (nt kompromissile jõudmise õppimine, empaatia arendamine).

Eelnevad koolieelses eas lapsi kaasavad uurimused (Kramer et al., 1999; Perozynski & Kramer, 1999) on leidnud, et vanemate sekkumisviisi valik ning hinnang erinevate sekkumiste efektiivsusele ei ole üldiselt seotud tülis osalevate laste sooga. Erandina on leitud, et isad kasutavad kõige enam vanema kontrolli keskseid meetodeid vanema venna ja noorema õe tülide puhul (Kramer et al., 1999) ning emad peavad mittesekkumist kõige efektiivsemaks vanema õe ja noorema venna tülide puhul (Perozynski & Kramer, 1999). Laste vanuse ja vanemate sekkumise vaheliste seoste uurimine on andnud kohati vastakaid andmeid. Nii on Kramer et al. (1999) leidnud, et isad kasutavad rohkem vanema kontrolli keskseid meetodeid siis, kui õnnaste eavahe on väiksem, võrreldes suurema eavahega õnnastega. Perozynski ja Kramer (1999) on aga leidnud, et isad kasutavad väiksema eavahega õnnaste paaride puhul rohkem lapsekeskseid meetodeid. Uurimused (Kramer et al., 1999; Perozynski & Kramer, 1999) on ühel nõul selles osas, et isad kasutavad enam kontrolli keskseid meetodeid nooremate õnnaste paaridega, võrreldes vanemate õnnaste paaridega, ning selles osas, et emad kasutavad mittesekkumist rohkem vanemate kui nooremate õnnaste paaride puhul.

Perozynski ja Kramer (1999) on leidnud, et isade meelest on lapsekeskne sekkumine efektiivsem vanemate õnnaste paaride puhul ning isad, kelle lapsed on vanemad, peavad lapsekeskset sekkumist efektiivsemaks kui isad, kelle lapsed on nooremad. Sama uurimus ei leidnud seost laste vanuse ning ema hinnangutega meetodite efektiivsusele. Recchia, Wainryb ja Howe (2013) on uurinud vanemate tõlgendusi selle kohta, kumb lastest on tülis süüdi ning leidud, et kui õnnaste eavahe on suur, näevad vanemad süüdlasena pigem vanemat kui nooremat õde-venda, samas väikese eavahe puhul nähakse süüdlasena pigem nooremat õde-venda. Laste tülile lahenduste pakkumise uurimine on näidanud, et vanemate poolt väljapakutud lahendused on võrdsed, soosimata nooremat või vanemat õde-venda (Recchia et al., 2013) ning kui vanemad sekkuvad laste konflikti, siis konflikti tulemus soosib enamasti võrdselt nii nooremat kui vanemat õnnast (Ross et al., 1994). Käesolev töö võtab vaatluse alla laste soo ja vanuse seose vanemate sekkumisega ning eelnevaid kohati vastakaid ning laiahaardelisi tulemusi arvesse võttes, ei püstitata hüpoteesi, vaid uurimusküsimus: kuidas on laste sugu ja vanus seotud vanemate hinnangutega sekkumismeetoditele?

Meetod

Valim

Valimi moodustavad 102 Tartu lapsevanemat, kellel oli uurimuse läbiviimise hetkel vähemalt kaks 3-7-aastast last. Andmeid koguti 9 Tartu linna munitsipaallasteaiast. Vastajatest 83% (83) on emad ning 17% (17) isad. Vastajate vanus varieerub vahemikus 25-43 aastat ($M = 33.55$, $SD = 4.05$). Vastanutest 87% on abielus või vabaabielus ning 13% üksikvanemad. Kõrgharidus on 68% vastanutest, 30% vastanute kõrgeim omandatud haridustase on keskharidus ning 2% põhiharidus. Vastanutest 78% on hinnanud oma majanduslikku seisukorda rahuldavaks, 20% väga heaks ning 2% kehvaks.

Vastanud vanemate peredes kasvab 2-5 last, kõige enam on kahelapselisi (64%) ja kolmelapselisi (28%) peresid. Viies peres on rohkem kui kaks 3-7-aastast last, nende perede arvu vähesuse tõttu kaasati ka nendest peredest edasisse analüüsi siiski ainult kaks 3-7-aastast last. Kõigi uurimusse kaasatud laste vanus varieerub vahemikus 3,0-7,92 aastat, vanemate õdede-vendade vanus on 4,75-7,92 aastat ($M = 6.17$, $SD = 0.79$), nooremate õdede-vendade vanus on 3,0-6,25 aastat ($M = 4.05$, $SD = 0.77$).

Mõõtevahend

Uurimuse läbiviimisel kasutati töö autori koostatud küsimustikku (Lisa 1). Küsimustikku koostades toetuti osaliselt varasemates sarnastes uurimustes (Perozynski & Kramer, 1999; Siddiqui & Ross, 2004) kasutatud küsimustikele. Ankeetküsimustik koosnes 12 küsimusest, millest esimesed 8 kogusid andmeid vastaja tausta ning peres kasvavate laste vanuse ja soo kohta. Ülejäänud küsimused kogusid infot selle kohta, milliseid sekkumismeetodeid vanemad kasutavad, milliseid efektiivseks peavad, mida peavad sekkumismeetodi valikul oluliseks ning kuidas hindavad oma kasvatuspõhimõtteid, pidades silmas laste sugu ja vanust. Kõigile neile küsimustele sai vastata 5-pallisel skaalal. Küsimustikus oli ka kaks avatud küsimust.

Küsimustiku sisereliaablusnäitaja Cronbachi alfa oli 0,76. Küsimustiku sisuvaliidsust aitas tagada ankeedi koostamisel küsimuste läbiarutamine töö juhendaja ning paari lapsevanemaga. Lisaks sellele täitsid enne uurimise läbiviimist kaks sihtgrupi lapsevanemat antud küsimustiku. Nende tagasisidest selgus, et küsimused olid arusaadavad, asjakohased ning küsimustikku võiks sellisel kujul kasutada.

Protseduur

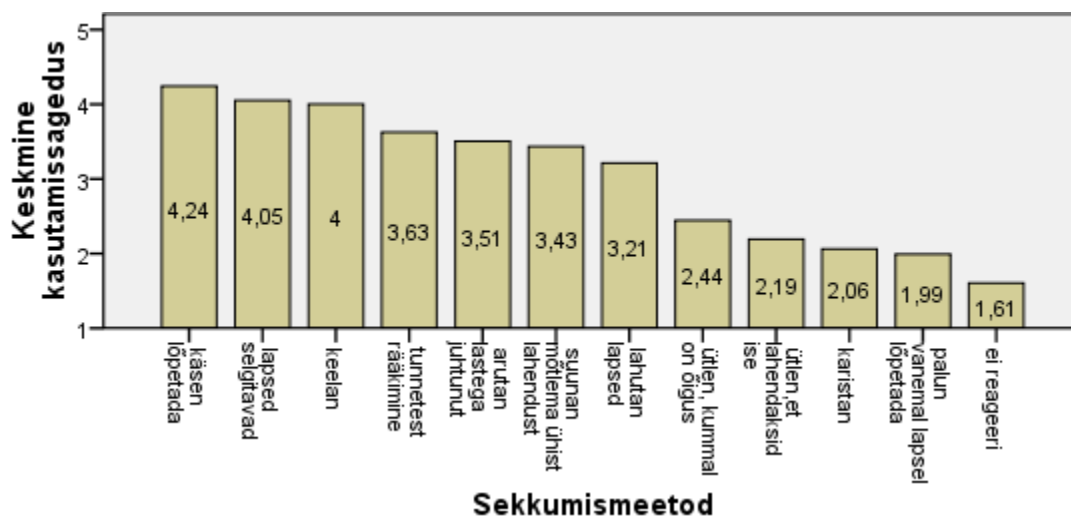
Uurimus viidi lasteaedades läbi jaanuaris ja veebruaris 2013. Uurimuse läbiviimiseks kontakteeruti lasteaedade õppealajuhatajatega e-posti ning telefoni teel. Uurimuses osalema nõustunud lasteaedade õppealajuhatajatega täpsustati nende vanemate arv konkreetses lasteaias, kellel on vähemalt kaks hetkel 3-7-aastast last, ning uurimuse läbiviimise aeg. Seejärel viidi õppealajuhatajate kätte vastav arv ankeete (ankeedid anti üle avatud ümbrikutes) ning õppealajuhatajad jagasid ankeedid laiali rühmaõpetajatele, kelle rühmas oli valimisse sobivaid vanemaid. Iga rühmaõpetaja sai sobiva arvu ankeete ning ka uurimuse autori poolt koostatud kirjaliku lühiinstruktsiooni (sisaldas infot, kellele ankeete jagada ning kuidas ja millal toimub ankeetide tagastamine) andmete kogumiseks. Rühmaõpetajad jagasid ankeedid vanematele ning vanemad tagastasid etteantud tähtjaks täidetud ankeedid suletud ümbrikutes õpetajatele. Seejärel sai uurimuse autor kinnised ümbrikud kätte õppealajuhatajate kaudu.

Andmeanalüüsis kasutati statistikaprogrammi SPSS 16.0. Faktoranalüüsiga uuriti, kas vanemate poolt kasutatavad sekkumisviisid jagunevad eelduspäraselt kolme gruppi ja tegurid, mida vanemad sekkumisel arvesse võtavad, kahte gruppi. Hüpoteese ning uurimisküsimust kontrolliti, kasutades erinevaid võrdlusteste ning Spearmani korrelatsioonanalüüsi. Kuna avatud küsimuste vastused ei koondunud nii, et nende põhjal saaks üldistusi teha, vaid need andsid pigem infot selle kohta, kuidas saaks küsimustikku veel üheselt mõistetavamaks ja sisukamaks muuta, ei analüüsitud neid vastuseid eraldi. Avatud küsimuste vastuseid kasutati ainult tulemuste konteksti loomisel ja tõlgendamisel arutelu osas.

Tulemused

Erinevate sekkumisviiside kasutamissagedus

Lapsevanemate keskmisest hinnangust erinevate sekkumismeetodite kasutamissagedusele annab ülevaate joonis 1. Nagu jooniselt näha, kasutavad vanemad enda hinnangul laste tülide puhul kõige sagedamini järgmisi sekkumisviise: käsevad tüli lõpetada, lasevad mõlemal lapsel juhtunut selgitada või keelavad tülitsevaid lapsi. Kõige harvem esineb vanemate hinnangul seda, et nad üldse laste tülile ei reageeri, paluvad vanemal lapsel tüli lõpetada või karistavad lapsi.

Joonis 1. Lapsevanemate keskmine hinnang erinevate sekkumismeetodite kasutamissagedusele.

Märkus. 1-meetodi kasutamine peaaegu mitte kunagi, 5-meetodi kasutamine peaaegu alati.

Varasemad uurimused (Perozynski & Kramer, 1999) on leidnud, et vanemate sekkumine koolieelses eas laste tüldesse on vaadeldav kolmefaktorilise mudelina, kus eristuvad mittesekkumine, vanema kontrolli keskne ning lapsekeskne sekkumine. Käesolevas uurimuses viidi läbi peatelgede meetodil varimaksmeetodil pööratud faktoranalüüs, selgitamiseks välja, millist mudelit võiks nende andmete puhul kasutada. Katsetati erinevaid faktormudeleid ning kõige sobivamaks osutus kolmefaktoriline mudel. Faktoranalüüs (Tabel 1) näitas, et vanemate hinnangutes meetodite kasutamissagedusele võib rääkida kolmefaktorilisest mudelist (mudeli kirjeldusaste 32%), kus esimene faktor on tõlgendatav kui vanemakeskne sekkumine ja teine faktor kui lapsekeskne sekkumine. Kolmandat faktorit võib käsitleda olukorrast sõltuva sekkumisena, kus lapsevanem reageerib tülile, ütleb kummal lapsel on õigus või palub vanemal lapsel tüli lõpetada. Ühegi faktoriga ei olnud oluliselt seotud (faktorlaadung jäi alla 0,3) väited 5, 10 ja 12. Need väited jäeti ka selle küsimuse edasisest analüüsist välja.

Tabel 1. *Peatelgede meetodil varimaksmeetodil pööratud kolmefaktorilise faktormudeli faktorlaadungid, tunnuste kommunaliteetid ja faktorite kirjeldusvõime sekkumismeetodite kasutamissageduste puhul*

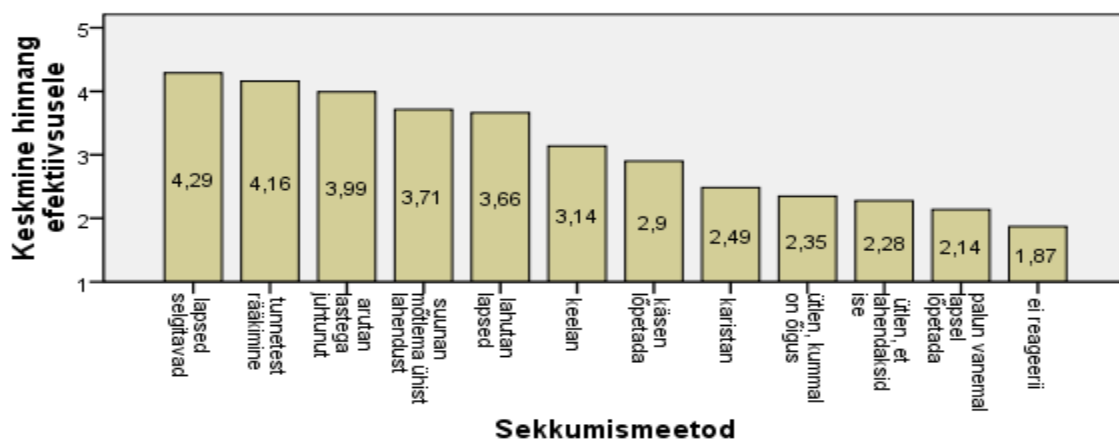
	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Kommunaliteet
Käsen lõpetada (1 ^a)	,65	-,06	,39	0,58
Karistan (3)	,54	,05	,01	0,30
Keelan (8)	,76	-,09	,21	0,62
Arutan lastega juhtnut (2)	-,11	,32	,16	0,14
Lapsed selgitavad (6)	,08	,46	-,07	0,23
Tunnetest rääkimine (7)	-,12	,95	-,02	0,92
Ei reageeri (4)	-,07	-,15	-,35	0,15
Ütlen, kummal on õigus (9)	,15	-,03	,80	0,66
Palun vanemal lapsel lõpetada (11)	,09	-,05	,33	0,12
Lahutan lapsed (5)	,23	-,16	,02	0,08
Ütlen, et lahendaksid ise (10)	-,13	,12	-,05	0,03
Suunan mõtlema ühist lahendust (12)	-,15	,27	,18	0,13
Faktori kirjeldusvõime	12%	11%	9%	

Märkus. ^a Väite järjekorranumber küsimustikus.

Saadud kolmele faktorile tuginedes jagati allesjäänud 9 väidet kolme rühma: vanemakeskne sekkumine (väited 1,3,8), lapsekeskne sekkumine (2,6,7) ja olukorrast sõltuv sekkumine (4, 9, 11). Väide nr 4 pöörati enne seda ümber. Paarisvalimite t-testi kasutades selgus, et lapsevanemate keskmise hinnangu alusel kasutatakse lapsekeskset ja vanemakeskset sekkumist erineva sagedusega ($t = 2.85$, $p < 0.01$). Samuti on statistiliselt oluline erinevus vanemakeskse ja olukorrast sõltuva ($t = 7.02$, $p < 0.000$) ning lapsekeskse ja olukorrast sõltuva ($t = 8.38$, $p < 0.000$) sekkumise kasutamissageduse vahel. Kõige enam öeldakse end kasutavat lapsekeskset sekkumist ($M = 3.71$), vähem kasutatakse vanemakeskset ($M = 3.43$) ning kõige vähem olukorrast sõltuvat sekkumist ($M = 2.92$).

Hinnang sekkumisviiside efektiivsusele

Lapsevanemate keskmisest hinnangust erinevate sekkumismeetodite efektiivsusele annab ülevaate joonis 2. Kõige efektiivsemaks peetakse seda, et lapsed selgitavad juhtunut; tunnetest rääkimist ja lastega juhtunust rääkimist, lastes neil ise lahendust mõelda. Kõige vähem tõhusaks peetakse mitte reageerimist, palumist vanemal lapsel tüli lõpetada ning ütlemist, et lapsed ise tüli lahendaksid.

Joonis 2. Lapsevanemate keskmine hinnang sekkumismeetodite efektiivsusele.

Märkus. 1-üldse mitte efektiivne, 5- väga efektiivne.

Ka efektiivsushinnangute puhul katsetati faktoranalüüsi käigus erinevaid faktormudeleid ning selgus, et nende andmete puhul on sobivaim kolmefaktoriline mudel. Peatelgedel meetodil varimaksimeetodil pööratud faktoranalüüs (Tabel 2) näitas, et kolmefaktorilise mudeli (kirjeldusaste 38%) esimene faktor on käsitletav lapsekeskse, teine vanemakeskse sekkumisena ning kolmas faktor sellena, et lastakse lastel tüli ise lahendada.

Tabel 2. Peatelgedel meetodil varimaksimeetodil pööratud kolmefaktorilise faktormudeli faktorlaadungid, tunnuste kommunaliteetid ja faktorite kirjeldusvõime sekkumiste efektiivsushinnangute puhul

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Kommunaliteet
Arutan lastega juhtunut (2 ^a)	0,61	-0,14	0,22	0,44
Lapsed selgitavad (6)	0,62	0,08	-0,07	0,39
Tunnetest rääkimine (7)	0,84	-0,17	0,03	0,73
Lahutan lapsed (5)	-0,22	0,31	-0,09	0,15
Keelan (8)	0,26	0,75	-0,05	0,63
Ütlen, kummal on õigus (9)	-0,05	0,45	0,08	0,21
Käsen lõpetada (1)	0,07	0,58	-0,11	0,35
Karistan (3)	-0,13	0,43	-0,02	0,21
Palun vanemal lapsel lõpetada (11)	-0,09	0,50	0,30	0,35
Ei reageeri (4)	-0,45	-0,20	0,51	0,49
Ütlen, et lahendaksid ise (10)	0,01	0,06	0,50	0,25
Suunan mõtlema ühist lahendust (12)	0,30	-0,02	0,52	0,36
Faktori kirjeldusvõime	16%	14%	8%	

Märkus. ^a Väite järjekorranumber küsimustikus.

Saadud kolmele faktorile tuginedes jagati väited kolme rühma: vanemakeskne sekkumine (väited 1,3,5,8,9,11), lapsekeskne sekkumine (2,6,7) ja laste iseseisev lahendamine (4,10,12). Paarisvalimite t-testi kasutades selgus, et vanemate keskmistes hinnangutes lapsekeskse ja vanemakeskse sekkumise efektiivsusele on statistiliselt olulisi erinevusi ($t = 14.80, p < 0.000$). Vanemad hindavad lapsekeskset sekkumist ($M = 4.13$) efektiivsemaks kui vanemakeskset ($M = 2.78$). Samuti on statistiliselt oluline erinevus vanemate keskmistes hinnangutes lapsekeskse ning iseseisva lahendamise efektiivsusele ($t = 16.4, p < 0.000$). Lapsekeskset sekkumist ($M = 4.13$) hinnatakse efektiivsemaks kui laste iseseisvat lahendamist ($M = 2.62$). Hinnangutes vanemakeskse ja iseseisva lahenduse efektiivsusele ei ole statistiliselt olulist erinevust ($t = 1.66, p = .10$)

Sekkumisviisi valikuga seotud tegurid

Et võrrelda vanemate hinnanguid hüpoteesis püstitatud kahele sekkumise valikut mõjutavale teguritegrupile (meetodi sobivus endale, meetodi kasvatuslik eesmärk), viidi esmalt läbi faktoranalüüs, selgitamaks välja, kas ankeediküsimuse nr 12 (Lisa 1) väited jagunevad eelduspäraselt kahte gruppi. Peatelgede meetodil varimaksmeetodil pööratud faktoranalüüs (Tabel 3) kinnitas kahefaktorilist mudelit (mudeli kirjeldusaste 53%), kus esimene faktor koondab kasvatusliku eesmärgiga seotud tegureid ning teine faktor tegureid, mis on seotud meetodi sobivusega lapsevanemale.

Tabel 3. *Peatelgede meetodil varimaksmeetodil pööratud kolmefaktorilise faktormudeli faktorlaadungid, tunnuste kommunaliteetid ja faktorite kirjeldusvõime sekkumisviisi valikuga seotud tegurite puhul.*

	Faktor 1	Faktor 2	Kommunaliteet
Õpivad arutades lahendama (3 ^a)	0,74	-0,01	0,55
Õpivad tundeid mõistma (4)	0,50	-0,01	0,90
Õpivad kompromissi (6)	0,38	-0,12	0,16
Tüli lõpeb kiiresti (1)	-0,04	0,56	0,31
Suudan valitud sekkumisega tüli lahendada (2)	-0,12	0,62	0,40
Lihtne ellu viia (5)	-0,01	0,91	0,84
Faktori kirjeldusvõime	27%	26%	

Märkus. ^a Väite järjekorranumber küsimustikus.

Saadud faktormudelile toetudes jagati väited kahte gruppi: meetodi sobivus endale (väited 1,2,5) ja meetodi kasvatuslik eesmärk (3,4,6). Paarisvalimite t-test näitas, et vanemad hindavad keskmiselt erinevalt nende kahe grupi tegurite olulisust sekkumisviisi valikul ($t = -10.93$, $p < 0.000$). Vanemate keskmise hinnangu kohaselt on nende jaoks meetodi kasvatuslik eesmärk ($M = 4.61$) olulisem kui meetodi sobivus endale ($M = 3.57$).

Laste vanuse ja soo seosed sekkumisega

Spearmani korrelatsioonanalüüsi põhjal ei ole vanemate sekkumisviisi valik (vaadeldes 3 sekkumiste gruppi: vanemakeskne, lapsekeskne ja olukorrast sõltuv) ega hinnang sekkumiste efektiivsusele (vaadeldes 3 gruppi: vanemakeskne, lapsekeskne ja laste iseseisev lahendamine) statistiliselt olulisel määral seotud ühe pere 3-7-aastaste laste vanusevahe suurusega.

Vaadeldes eraldi laste vanusevahe seost kõigi 12 sekkumise sagedust ning 12 sekkumise efektiivsust puudutava väitega, ilmnevad järgmised statistiliselt olulised seosed. Laste vanusevahe suurus on positiivselt nõrgalt seotud sellega, kui tihti lapsevanem palub vanemal lapsel tüli lõpetada ($\rho = 0.3$, $p < 0.01$). Laste vanusevahe on positiivselt nõrgalt seotud sellega, kui efektiivseks vanem peab ütlemist, kummal lapsel on õigus ($\rho = 0.26$, $p < 0.01$) ning sellega, kui efektiivseks peab lapsevanem seda, et mõlemad lapsed selgitavad, milles seisneb probleem ($\rho = 0.32$, $p < 0.01$).

Tuginedes Perozynski ja Kramer'i (1999) uurimuse analüüsile, jagati lapsed kaheks grupiks: nooremad õdede-vendade paarid ja vanemad õdede-vendade paarid, võttes eristamise aluseks vanemate õdede-vendade vanuse mediaani ($Mdn = 6.0$). Nii jäid vanemate õdede-vendade paaride hulka lapsed, kus vanem õde-vend oli üle 6-aasta vana ($N = 52$) ning nooremate õdede-vendade paaride hulka lapsed, kus vanem õde-vend oli kuni 6-aastat vana ($N = 50$). Võrreldes neid paare sõltumatute gruppide t-testi kasutades ei ilmnunud statistiliselt olulisi erinevusi ei sekkumisviiside sageduse (vaadeldes 3 grupina) ega sekkumisviiside efektiivsuse (vaadeldes 3 grupina) osas. Vaadeldes eraldi sageduse ja efektiivsuse 12 väidet, ilmnes üks statistiliselt oluline erinevus. Vanemate õdede-vendade paaride lapsevanemad lasevad sagedamini mõlemal lapsel selgitada, milles on probleem kui nooremate õdede-vendade paaride lapsevanemad ($t = -2.1$, $p < 0.05$).

Lapsed jagati soo järgi 3 gruppi: tüdruk-poiss ($N = 57$), tüdruk-tüdruk ($N = 25$) ja poiss-poiss ($N = 19$) paarid. Nende gruppide võrdlus kasutades ühefaktorilist dispersioonanalüüsi ANOVA ei andnud ühtegi statistiliselt olulist erinevust sekkumiste kasutamissageduse ega efektiivsushinnangute puhul, ning seda nii sagedust ja efektiivsust kolmefaktoriliste gruppidega vaadeldes kui ka väiteid eraldi vaadeldes. Seejärel jagati lapsed soo ja vanuse alusel 5 gruppi: vanem poeg-noorem tütar paarid ($N = 35$), vanem tütar-noorem tütar paarid ($N = 21$), vanem poeg-noorem poeg paarid ($N = 17$), vanem tütar-noorem poeg paarid ($N = 18$) ning kaksikud ($N = 10$). Kasutades ANOVA-t ei andnud nende gruppide võrdlus ühtegi statistiliselt olulist erinevust sekkumiste kasutamissageduse ega efektiivsushinnangute puhul, vaadeldes kolmefaktorilisi grupe. Vaadeldes väiteid eraldi ilmnes üks statistiliselt oluline erinevus. ANOVA ja sellele järgnenud Scheffe test näitasid, et vanem tütar- noorem poeg paaride vanemad hindavad tüli korral keelamist efektiivsemaks kui kaksikute vanemad ($F = 3.41, p < 0.05$).

Lapsevanematest 65% pole nõus või pigem pole nõus, et vanem laps peaks tüli lõpetama ning 58% pole nõus või pigem pole nõus, et vanem laps peaks järele andma. Laste vanusevahe on positiivselt nõrgalt korreleeritud vanema ootusega, et vanem laps peaks tüli lõpetama ($\rho = 0.21, p < 0.05$). Vanemad on üldiselt nõus sellega, et ei vanem ega noorem laps, ei poiss ega tüdruk tohiks tüli käigus teist lüüa (kõigil neil juhtudel on 70-80% vanematest täielikult nõus, et ei tohiks lüüa). Siiski näitab paarisvalimite t-test, et vanemate hinnangutes poisipoolsele ja tüdrukupoolsele löömisele on statistiliselt oluline erinevus ($t = 2.28, p < 0.05$). Vanemad soosivad seda, et poiss lööb tüdrukut ($M = 4.73$) vähem kui seda, et tüdruk lööb poissi ($M = 4.68$). Vanemad leiavad üldiselt, et nad kohtlevad lapsi soost ja vanusest hoolimata võrdsetena: vastavalt 88% ja 89% vastanutest on pigem nõus või täielikult nõus, et nad kohtlevad lapsi võrdselt. Paarisvalimite t-test näitab, et vanemate hinnangutes soost ja vanusest hoolimata võrdselt kohtlemise osas on statsitiliselt oluline erinevus ($t = 2.15, p < 0.05$). Vanemad leiavad, et nad kohtlevad lapsi soost hoolimata rohkem võrdselt ($M = 4.52$) kui vanusest hoolimata ($M = 4.32$).

Arutelu

Töö eesmärgiks oli selgitada välja, milliseid meetodeid kasutavad lapsevanemad enda hinnangul oma 3-7a laste konfliktidesse sekkumisel, mida vanemad võtavad arvesse sekkumismeetodi valikul ning millist sekkumisviisi peavad efektiivseks. Samuti sooviti selgitada

välja, kas ja kuidas on vanemate sekkumine seotud laste vanuse ja sugupoolega. Järgnevalt arutletakse saadud tulemuste üle varasemate uurimuste valguses.

Erinevate sekkumisviiside kasutamissagedus

Hüpootees, et vanemad kasutavad enda hinnangul oma 3-7a laste konfliktide lahendamisel kõige sagedamini vanema kontrolli keskseid meetodeid, ei pidanud paika. Selgus, et vanemad ütlevad end kasutavat kõige enam lapsekeskseid meetodeid, sellele järgivad kasutamissageduselt vanemakesksed meetodid ning kõige vähem kasutatakse enda hinnangul meetodid, mida antud uurimuses tõlgendati kui olukorrast sõltuvaid meetodeid. See tulemus on vastuolus mitmete varasemate uurimustega (Kramer et al., 1999; Perozynski & Kramer, 1999; Siddiqui & Ross, 2004; Smith & Ross, 2007), mis on leidnud, et vanemate kõige tüüpilisemateks reaktsioonideks on tülisse mittesekumine või siis vanemakeskne sekkumine. Kõige vähem esineb nende uurimuste põhjal lapsekeskset sekkumist, kus lapsevanem palub mõlemal lapsel olukorda selgitada, aitab üksteise tundeid mõista ning suunab lapsi iseseisvalt mõlemale sobivale lahendusele jõudma.

Seda vastuolu võib seletada mitmeti. Ühest küljest võib öelda, et ehk tõesti kasutavad selle töö valimisse kuuluvad vanemad kõige sagedamini lapsekeskseid meetodeid. Kui see tõesti nii oleks, võiks seda ehk seletada valimi eripäraga – 83% vastajatest on emad ning 68% vastajatest on kõrgharidus. Nimelt on varasemalt leitud, et vanemate haridustase on positiivselt seotud laste sotsiaalsete oskuste arenguga (Groeben, Perren, Stadelmann, & von Klitzing, 2011; Perren, Stadelmann, & von Klitzing, 2009), millest võib järeldada, et tõenäoliselt tegelevad kõrgema haridustasemega vanemad rohkem või teadlikumalt oma laste sotsiaalsete oskuste arendamisega. Seda toetab ka Raig`i (2012) Tartu 5-6-aastaste laste vanematega läbiviidud uurimus, kust selgus, et kõrgema haridustasemega vanemad hindavad ennast laste sotsiaalsete oskuste kujundajana kõrgemalt. Lisaks on Kramer et al. (1999) leidnud, et emad kasutavad lapsekeskseid sekkumismeetodeid sagedamini kui isad. Käesolevasse uurimusse oli kaasatud liiga vähe isasid ning seetõttu ei saa selle uurimuse puhul isade ja emade hinnangute erinevusi välja tuua.

Tõenäolisem tundub siiski seletada selle töö ja varasemate tööde erinevat tulemust erineva meetodikaga. Kõigis varasemates uurimustes (Kramer et al., 1999; Perozynski & Kramer, 1999; Siddiqui & Ross, 2004; Smith & Ross, 2007), kus on leitud, et vanemad kasutavad koolieelses

eas laste tülide puhul kõige enam mittesekkumist ja vanemakeskset sekkumist, on kasutatud vanemate käitumise reaalselt vaatlust kodusituatsioonides. Antud uurimuses lihtsalt küsiti vanematelt, millist sekkumist nad enda hinangul kõige sagedamini kasutavad. Võimalik, et vanemad hindasid sekkumiste kasutamissagedust, lähtudes pigem sellest, mida nad õigeks peavad, kui sellest, mida reaalselt rakendavad. Samuti ei pruugi vanemad küsimustikku täites haarata kõiki eelnevaid laste tülisituatsioone ning neid valikuliselt mäletades ei pruugi vastused kokku langeda tegeliku käitumisega. See on aga kõigest oletus, mida tasuks kindlasti uurida, kõrvaltades vanemate hinnanguid ja reaalse käitumise vaatlustulemusi.

Hinnang sekkumisviiside efektiivsusele

Hüpootees, et vanemad peavad lapsekeskseid meetodeid laste konfliktidesse sekkumisel efektiivsemaks kui vanema kontrolli keskseid meetodeid, leidis kinnitust. Selgus, et vanemad peavad kõige efektiivsemaks lapsekeskset sekkumist, kuid vanemakeskse sekkumise ja selle, et lapsed ise tüli lahendavad, efektiivsuses ei nähta erinevust. See tulemus on kooskõlas Kramer et al. (1999) uurimusega, kus leiti, et vanemad ei hinda mittesekkumist ja käskimist tüli lõpetada efektiivseks käitumiseks laste konflikti puhul. Perozynski ja Kramer (1999) on eristanud verbaalset ja füüsilist konflikti ning leidnud, et verbaalse konflikti puhul hindavad emad lapsekeskset sekkumist kõige tõhusamaks ning isad hindavad lapsekeskset ja vanemakeskset sekkumist võrdselt tõhusaks, samas füüsilise konflikti puhul hindavad nii emad kui ka isad vanemakeskset sekkumist kõige tõhusamaks. Selle uurimuse ja käesoleva töö tulemuste vahelist kooskõla ei saa hinnata, kuna antud töös ei eristatud füüsilist ja verbaalset konflikti ning isade väike osakaal valimis ei võimalda emade ja isade hinnanguid võrrelda.

Antud uurimuse küsimustikus ei täpsustatud, mida efektiivse sekkumise all silmas peetakse. Sekkumise efektiivsust saab tõlgendada mitmeti – ühest küljest võib vanem efektiivseks pidada sekkumist, mis võimaldab tüli kiiresti lõpetada. Samas on paljud uurijad (Brody, 1998; Howe & Recchia, 2006; Smith & Ross, 2007) seisukohal, et vanema konflikti sekkumine on efektiivne juhul, kui laps õpib seeläbi enda soove ja vajadusi väljendades ning teise omi mõistes rahumeelselt kompromisslahendusele jõudma ning omandab oskusi, kuidas edaspidi ilma täiskasvanu abita sellisele lahendusele jõuda. Võttes arvesse saadud tulemust, et vanemate jaoks on sekkumise valikul olulisem kompromissi õppimine ja kaaslaste tunnete mõistmine kui tüli kiire või vanema jaoks lihtne lõpetamine, võib öelda, et vanemad mõistavad

„efektiivsust“ uurijatega sarnaselt. Sellest saab järeldada, et vanemad teavad, missugune nende käitumine laste tülide puhul võiks toetada laste sotsiaalset arengut. Sellele viitavad ka avatud küsimuste vastused, kus paljud vanemad rõhutasid seda, et mõlemad osapooled tuleks ära kuulata ning õpetada lapsi omavahel rääkima, et nad õpiksid ise oma tülisid lahendama.

Sekkumisviisi valikuga seotud tegurid

Püstitatud hüpotees, et vanemad lähtuvad sekkumismeetodi valikul pigem meetodi sobivusest endale kui kasvatuslikust eesmärgist, ei leidnud kinnitust. Selgus, et vanemad peavad sekkumise valikul olulisemaks kasvatuslikku eesmärki. Varasemates töödes pole neid kahte gruppi tegureid otseselt võrreldud. On leitud, et vanemate jaoks on sekkumise valikul oluline see, kui enesekindlalt nad seda sekkumist rakendades ennast tunnevad (Perozynski & Kramer, 1999), ning on arutletud ka sekkumiseks kuluva aja tähtsuse üle (Siddiqui & Ross, 2004). Saadud tulemus on kooskõlas Siddiqui` ja Ross`i (2004) leiuga, et emad on valmis pärast saadud väljaõpet kasutama lapsekeskset sekkumist, kuna arvavad, et see aitab lastel õppida iseseisvalt konflikte lahendama. Samuti on töö tulemus kooskõlas Raig`i (2012) andmetega, et vanemad peavad oluliseks laste sotsiaalsete oskuste arendamist.

Saadud tulemus peegeldab vanemate teadlikkust sellest, kuidas nad võiksid laste tülide puhul käituda, et toetada laste edasist hakkamasaamist konflikti korral. Samas ei ole võimalik öelda, kuivõrd peegeldab saadud tulemus seda, mida vanemad konkreetses tüliolukorras reageerides tegelikult arvesse võtavad. Ühest küljest on nende kahe tegurite grupi puhul välja pakutud väga piiratud valik kõigist neist faktoritest, mis vanemate otsust, kuidas sekkuda, mõjutavad. Kindlasti on väga palju muid mõjufaktoreid (nt tüli koht ja aeg, vanema väsimus, käepärast olev ajaressurss, laste temperament ja eripära, tüli põhjus ja intensiivsus jne), mida see töö ei haaranud. Seega ei saa nende tulemuste põhjal öelda, millest vanem sekkumisviisi valikul lähtub. Eraldi saab veel arutleda selle üle, kuivõrd vanem üldse endale teadvustab, et ta hakkab tülisse sekkuma ning mõtleb, mida oleks sel juhul oluline arvesse võtta. Tõenäoliselt tehakse need otsused alateadlikult ning paljuski sõltub konkreetses tülist, mida vanem oluliseks peab. Ka Perozynski ja Kramer (1999) on arvanud, et lapsevanemal võib küll olla üldine nägemus sellest, mis on tema jaoks laste konflikti lahendamisel oluline (nt läbirääkimisoskuste arendamine), kuid mitmetel erinevatel põhjustel ei pruugi vanem seda igas tüliolukorras arvesse võtta ning lähtub

lahendamisel pigem konkreetsest tülist. Ka käesoleva uurimuse avatud küsimustes tõid mitmed lapsevanemad välja, et tüli lahendamine sõltub konkreetsetest asjaoludest.

Laste vanuse ja soo seosed sekkumisega

Laste vanuse ja soo puhul esitati uurimisküsimus, kuidas need on seotud vanemate sekkumisega. Selgus, et laste vanusevahe ei ole seotud vanemate sekkumisviisi valikuga (vaadeldes 3 sekkumiste gruppi: vanemakeskne, lapsekeskne ja olukorrast sõltuv) ega hinnanguga sekkumiste efektiivsusele (vaadeldes 3 gruppi: vanemakeskne, lapsekeskne ja laste iseseisev lahendamine). Varasemad uurimused on saanud vastakaid tulemusi isade kohta. Nimelt on leitud, et isad kasutavad rohkem vanema kontrolli keskseid meetodeid siis, kui õnnaste eavahe on väiksem (Kramer et al., 1999), kuid samas ka seda, et et isad kasutavad väiksema eavahega õnnaste paaride puhul rohkem lapsekeskseid meetodeid (Perozynski & Kramer, 1999). Kumbki neist uurimustest pole leidnud seost laste vanusevahe ja ema poolt kasutatavate ning efektiivseks peetavate sekkumiste vahel. Seega võib öelda, et selle valimi puhul, kus vastajatest 83% on emad, on saadud tulemus varasemate uurimustega kooskõlas.

Laste vanusevahe seost uuriti ka eraldi kõigi 12 sekkumise sagedust ja efektiivsust mõõdva ankeediväitega. Selgus, et mida suurem on laste vanusevahe, seda tihedamini palub lapsevanem vanemal lapsel tüli lõpetada ja ütleb kummal lapsel on õigus, ning seda efektiivsemaks peab vanem seda, et mõlemad lapsed selgitavad, milles seisneb probleem. Suurema vanusevahega laste puhul võib lapsevanem eeldada, et vanem laps on sotsiaalselt pädevam ning võiks seetõttu tüli lõpetada. See viitab ka põhimõtte „targem annab järele“ kasutamisele, mille rakendamist tõid avatud küsimustele vastates välja mitmed lapsevanemad. See, et vanusevahe on positiivselt seotud vanema ütleamisega, kummal on õigus, võib tuleneda osalt sellest, et suurema vanusevahega laste tülide puhul võibki olla selgem, kummal on õigus või siis üritab lapsevanem ühte lastest kaitsta. Viimast toetab ka Recchia et al. (2013) uurimuse tulemus, et suurema eavahe puhul peavad vanemad süüdlaseks pigem vanemat kui nooremat last. Vanusevahe positiivne seos sellega, et lapsevanem peab efektiivseks laskmist mõlemal lapsel selgitada, võib seletada järgnevalt. Kui konflikti kaasatud lastest üks on teisest märksa vanem, siis võib eeldada, et see vanem laps tuleb paremini toime enda seisukoha tutvustamise ja soovide väljendamisega kui noorem laps (Ram & Ross, 2008; Recchia & Howe, 2009a; Ross, Ross,

Stein, & Trabasso, 2006). Nii võib aga vanem laps oma eeskujuga aidata ka nooremal läbirääkimisteprotsessis osaleda.

Eelnevad tööd (Kramer et al., 1999; Perozynski & Kramer, 1999) on näidanud, et isad kasutavad enam kontrolli keskseid meetodeid nooremate õnnaste paaridega ning emad kasutavad mittesekkumist rohkem vanemate kui nooremate õnnaste paaride puhul. Samuti on leitud, et isade meelest on lapsekeskne sekkumine efektiivsem vanemate õnnaste paaride puhul, kuid ema hinnang sekkumise efektiivsusele pole seotud laste vanusega (Perozynski & Kramer, 1999). Antud töös ei ilmnenu ühtegi nendest seostest. Kuna isade osakaal valimis oli väga väike, on see tulemus kooskõlas Perozynski ja Kramer'i (1999) väitega, et ema hinnang sekkumiste efektiivsusele pole seotud laste vanusega. Mis puudutab sekkumisviisi kasutamise sagedust, siis siin võib ebakõla eelnevate uurimustega tuleneda osalt sellest, et antud töös ei vaadeldud eraldi emasid ja isasid, kuid ka sellest, et erinevate sekkumiste sagedust mõõdeti vanema enda hinnanguga, mitte vaatlusega. Vaadeldes väiteid eraldi, selgus, et vanemate õdede-vendade paaride lapsevanemad lasevad sagedamini mõlemal lapsel selgitada, milles on probleem kui nooremate õdede-vendade paaride lapsevanemad. Seda saab samuti seletada vanemate õdede-vendade paremate läbirääkimisoskustega (Perlman & Ross, 1997; Ram & Ross, 2008; Ross et al., 2006), mis muudab selle meetodi kasutamise nendega lihtsamaks kui nooremate laste puhul.

Analüüsi käigus ei leitud ühtegi seost laste soo ning vanemate sekkumisviiside ning efektiivsushinnangute vahel. See tulemus on kooskõlas varasemate töödega (Kramer et al., 1999; Perozynski & Kramer, 1999). Siit võiks järeldada, et see, kas tülis osalevad poisid, tüdrukud või mõlemad ei mõjuta vanema otsust, kuidas käituda ning tema hinnangut, milline sekkumine oleks tõhus. Samas on varasemad tööd leidnud, et laste soo ja vanuse koosmõju on seotud vanemate sekkumise ja efektiivsushinnangutega. Nimelt kasutavad isad kõige enam vanema kontrolli keskseid meetodeid vanema venna ja noorema õe tülide puhul (Kramer et al., 1999) ning emad peavad mittesekkumist kõige efektiivsemaks vanema õe ja noorema venna tülide puhul (Perozynski & Kramer, 1999). Käesolevast tööst ei ilmnenu ühtegi olulist seost ka laste vanuse ja soo osas kombineeritud paare vaadeldes. Kuna taaskord vaadeldi isasid ja emasid ühtse grupina ning varasemad tööd on näidanud, et erinevused ilmnevad emasid ja isasid eraldi analüüsides, siis võib selle töö tulemust ootuspäraseks pidada. Töös ilmnes üks statistiliselt oluline erinevus soo ja vanuse osas kombineeritud paare vaadeldes: vanem tütar- noorem poeg paaride vanemad hindavad tüli korral keelamist efektiivsemaks kui kaksikute vanemad. Samas oli

kaksikute osakaal valimis väga väike ning seetõttu ei saa seda tulemust üldistusvõimeliseks pidada.

Tööst selgus, et lapsevanemad ei arva, et vanem laps peaks tüli lahendama või järele andma. See on seostatav Recchia et al. (2013) tulemusega, et vanemate poolt tülile väljapakutud lahendused on võrdsed, soosimata nooremat või vanemat õde-venda. Samas selgus, et mida suurem on laste vanusevahe, seda enam lapsevanem ootab, et vanem laps tüli lahendab. Seega ilmneb see ootus tõenäoliselt just siis, kui üks laps on teisest märksa vanem ning võiks ema-isa arvamusel seetõttu võtta tüli lahendamisel suurema vastutuse.

Uurimusest selgus, et lapsevanemad hindavad erinevalt seda, kas tüli käigus lööb poiss tüdrukut või tüdruk poissi. Samas olid mõlemal juhul vastused ülekaalukalt skaala kõrgeimas osas, seega võiks antud tulemust tõlgendada järgmiselt: vanemad sallivad seda, et poiss lööb tüdrukut veel vähem kui seda, et tüdruk lööb poissi. Martin ja Ross (2005) on näidanud, et tõsise füüsilise vägivalla (nt hammustamine, löömine) puhul ei erista vanemad, kas lööjaks on poiss või tüdruk, leebema füüsilise vägivalla (nt lükkamine, kinnihoidmine) puhul olid aga tulemused vastuolulised – esimesel vaatluskorral keelasid vanemad poisse rohkem, teisel vaatluskorral 2 aastat hiljem keelati rohkem tüdrukuid.

Vanemad leiavad üldiselt, et nad kohtlevad lapsi soost ja vanusest hoolimata võrdsetena, kusjuures arvatakse, et soost hoolimata koheldakse lapsi rohkem võrdselt kui vanusest hoolimata. See on seostatav Kramer et al. (1999) ja Perozynski ja Kramer`i (1999) tulemustega, et laste tüllisse sekkumisel ei ole vanemate jaoks niivõrd oluline laste sugu, vaid pigem vanus või soo ja vanuse koosmõju. Samas asusid ka nende hinnangute puhul vanemate vastused skaala kõrgeimas osas, seega võib öelda, et vanemad kohtlevad enda hinnangul lapsi soost hoolimata veel võrdsemalt kui vanusest hoolimata. Siin tuleb siiski arvestada ka seda, et soo ja vanuse mõju vanemate sekkumisele ja kasvatuspõhimõtetele ei vaadeldud konkreetsetes tüliolukordades. Seega peegeldab saadud tulemus vanemate arvamust, kuid ei pruugi peegeldada seda, kuidas tegelikult käitutakse. Siiski on eelnevad uurimused andnud viiteid sellele, et kui vanemad sekkuvad laste konflikti, siis konflikti tulemus soosib enamasti võrdselt nii nooremat kui vanemat õnnast (Recchia et al., 2013; Ross et al., 1994).

Töö piirangud, olulisus ja tulevikuperspektiiv

Antud uurimisel oli mitmeid kitsaskohti, mida tuleks tulemuste tõlgendamisel silmas pidada. Esiteks oli valim väike ning koosnes ainult Tartu lapsevanematest, seega ei saa teha üldistusi terve Eesti ning ka Tartu kohta, vaid pigem rääkida saadud tulemuste paikapidavusest just selle konkreetse valimi puhul. Lisaks sellele polnud valim vastajate soo ja hariduse osas tasakaalus, koosnedes ülekaalukalt emadest ning kõrgharidusega vastajatest. Nagu eelnevalt arutletud, võis see mitmeti saadud tulemusi mõjutada. Kuna isade osakaal valimis oli väga väike, ei olnud võimalik emade ja isade hinnanguid eraldi analüüsida, kuid varasemate tööde põhjal võib öelda, et mitmed erinevused sekkumisviiside valikul ja efektiivsushinnangutes ilmnevad just neid kahte gruppi eraldi vaadates. Samuti tähendas väike valim seda, et jagades lapsi vanuse ja soo järgi erinevatesse võrreldavatesse gruppidesse, olid grupid väga väikesed ning seetõttu on raske nende põhjal üldistusi teha. Kokkuvõttes võib öelda, et nii väikese valimi puhul ei pruugi ilmnedä kõik seosed ja koosmõjud vanemate käitumise ja sellega seotud tegurite vahel. Seega vajaks käsitletav teema edasist uurimist suurema ja esinduslikuma valimi puhul. Kindlasti tuleks tähelepanu pöörata ka isade ja emade sekkumise võrdlusele.

Teiseks piiranguks oli kasutatud mõõtevahend ja meetoodika üldiselt. Nagu selgus mõnede vanemate märkustest ja kommentaaridest ankeetidelehel, saaks ankeediküsimusi kindlasti muuta üheselt mõistetavamaks ning lisada veel sekkumisviise. Lisaks sellele tasub mõelda, kas hinnangu „ei oska öelda“ kasutamine antud skaaladel on põhjendatud või võiks selle asendada mõne määrahinnanguga (nt sekkumise sageduse puhul hinnanguga „mõnikord“). Tõenäoliselt mõjutas vanemate vastuseid ka küsimuste sõnastus ning eriti ilmnis see küsimuse nr 10 (Lisa 1) puhul, kus mitme väite puhul koondusid vastused skaala ühte äärmusesse, viidates sellele, et antud küsimus ei pruugi olla piisavalt sobiv, toomaks välja vanemate vastuste variatiivsust. Lisaks on mitmed väited selles küsimuses sellised, mida ehk ei olegi adekvaatse vastuse saamiseks otstarbekas nii otse küsida või siis tuleks seda teha läbimõeldumas sõnastuses. See aga viitab juba kahtlustele kasutatud meetoodika sobilikkuse osas üldisemalt. Varasemad uurimused on kasutanud vanemate sekkumiste hindamiseks vaatlust ning see annab ka kõige selgema pildi sellest, kuidas vanemad tegelikult käituvad ning kuidas see on seotud laste soo ja vanusega. Seega teema põhjalikuks uurimiseks võiks edaspidi kaaluda vaatluse kasutamist või siis vaatluse, küsimustike ja ka intervjuu kombineerimist.

Kolmandaks võib töö piiranguna näha sekkumissageduse ja efektiivsushinnangute puhul läbiviidud faktoranalüüsi tulemusi ning nende põhjal väidete jaotamist gruppidesse. Eelkõige tasub siin märkimist, et mitmed väited ei olnud tugevalt seotud ühegi faktoriga ning seetõttu jäeti sekkumissageduse puhul üksikväiteid gruppidesse jagades 3 neist analüüsist välja. Samuti on faktorlaadungi piir (suurem kui 0,3), mida väidete analüüsi kaasamisel aluseks võeti, subjektiivne. Lisaks ei jagunenud ühed ja samad väited sekkumissageduse ja efektiivsushinnangute puhul täielikult sarnastesse gruppidesse. Kõik see võis saadud tulemusi mõjutada.

Kuigi tööl esines mitmeid olulisi piiranguid, andis see siiski esmase ülevaate, kuidas vanemad enda hinnangul laste tülide puhul käituvad, millist sekkumist efektiivseks peavad, mida sekkumisviisi valikul arvesse võtavad ning kuidas laste sugu ja vanus kõige sellega seotud on. Kokkuvõtlikult selgus tööst, et vanemad on teadlikult sellest, missugune nende käitumine toetab laste konfliktilahendusoskuste arenemist ning nad peavad sellise sekkumise rakendamist oluliseks. Lisaks sellele leiavad vanemad, et nad ka kasutavad kõige enam selliseid meetodeid, mis soodustavad laste läbirääkimisoskuste arenemist ning aitavad üksteise tundeid mõistes kompromisslahendusele jõuda. Kuna viimane tulemus on vastuolus vaatlusandmetega, tasuks kindlasti edaspidi uurida vanemate enesehinnangu ja tegeliku käitumise kooskõla. Juhul kui need kaks on erinevad, võib osutada oluliseks mitte niivõrd vanemate teavitamine sellest, kuidas võiks käituda, vaid pigem just enda tegeliku käitumise jälgimine ja märkamine vanemate poolt.

Tööst selgus, et vanemad arvavad, et nad kohtlevad lapsi soost ja vanusest hoolimata võrdselt. Analüüsi käigus ei ilmnenu ühtegi märki, et laste sugu oleks seotud vanemate sekkumisega, küll aga ilmnenu mõned seosed laste vanusega. Eelkõige selgus, et sekkumisel võib rolli mängida laste eavahe. Saadud tulemused võivad viidata sellele, et vanemad vajaksid tuge, kuidas ka vanuselt võrdsemate (ja eelkõige nooremate) õnnaste paaride puhul sekkuda nii, et see laste konfliktilahendusoskusi arendaks.

Arvestades seda, kui olulisena on nähtud õdede-vendade vahelisi suhteid ning vanemate käitumise mõju laste konfliktilahendusoskuste arendamisele, tasuks antud teemat edasi uurida. Lisaks eelpool mainitud tulevikuperspektiividele oleks teema süvitsi mõistmiseks ja lihtsustamise vältimiseks oluline uurida ka neid laste, vanemate ja tülisituatsiooni eripäradega seotud tegureid, mis selle töö haardeulatusest välja jäid.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Autori allkiri:

Kuupäev:

Kasutatud kirjandus

- Brody, G. H. (1998). Sibling relationship quality: its causes and consequences. *Annual Review of Psychology, 49*, 1-24.
- Garcia, M. M., Shaw, D. S., Winslow, E. B., & Yaggi, K. E. (2000). Destructive sibling conflict and the development of conduct problems in young boys. *Developmental Psychology, 36*, 44-53.
- Groebe, M., Perren, S., Stadelmann, S., & von Klitzing, K. (2011). Emotional symptoms from kindergarten to middle childhood: associations with self- and other-oriented social skills. *European Child & Adolescent Psychiatry, 20*, 3-15.
- Howe, N., & Recchia, H. (2006). *Sibling relations and their impact on children's development*. Kõlastatud aadressil <http://www.childencyclopedia.com/documents/Howe-RecchiaANGxp.pdf>.
- Kramer, L., Perozynski, L. A., & Chung, T.-Y. (1999). Parental responses to sibling conflict: the effects of development and parent gender. *Child Development, 70*, 1401-1414.
- Kriips, H. (2011). *Konfliktidest ja suhtlemisostkustest õpetamisel ning juhtimisel*. Tartu: AS Atlex.
- Martin, J., & Ross, H. (2005). Sibling aggression: sex differences and parents' reactions. *International Journal of Behavioural Development, 29*, 129-138.
- McGuire, S., Manke, B., Eftekhari, H., & Dunn, J. (2000). Children's perceptions of sibling conflict in middle childhood: issues and sibling (dis)similarity. *Social Development, 9*, 173-190.
- Perlman, M., Garfinkel, D. A., & Turrell, S. L. (2007). Parent and sibling influences on the quality of children's conflict behaviours across the preschool period. *Social Development, 16*, 620-641.
- Perlman, M., & Ross, H. (1997). The benefits of parent intervention in children's disputes: an examination of concurrent changes in children's fighting styles. *Child Development, 64*, 690-700.
- Perozynski, L. A., & Kramer, R. (1999). Parental beliefs about managing sibling conflict. *Developmental Psychology, 35*, 489-499.
- Perren, S., Stadelmann, S., & von Klitzing, K. (2009). Child and family characteristics as risk factors for peer victimization in kindergarten. *Schweizerische Zeitschrift für Bildungswissenschaften, 31*, 13-32.

- Raig, M. (2012). *Lapsevanemate hinnang iseendale 5-6-aastase lapse sotsiaalsete oskuste kujundajana Tartu linna näitel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Ram, A., & Ross, H. (2008). „We got to figure it out“: information-sharing and siblings` negotiations of conflicts of interests. *Social Development, 17*, 512-527.
- Randell, A. C., & Peterson, C. C. (2009). Affective qualities of sibling disputes, mother`s conflict attitudes, children`s theory of mind development. *Social Development, 18*, 858-874.
- Recchia, H., & Howe, N. (2009a). Sibling relationship quality moderates the associations between parental interventions and siblings` independent conflict strategies and outcomes. *Journal of Family Psychology, 23*, 551-561.
- Recchia, H., & Howe, N. (2009b). When do sibling compromise? Associations with children`s descriptions of conflict issues, culpability, and emotions. *Social Development, 19*, 839-857.
- Recchia, H., Ross, H., & Vickar, M. (2010). Power end conflict resolution in sibling, parent-child, and spousal negotiations. *Journal of Family Psychology, 24*, 605-615.
- Recchia, H., Wainryb, C., & Howe, N. (2013). Two sides to every story? Parents` attributions of culpability and their interventions into sibling conflict. *Merrill-Palmer Quarterly, 59*, 1-22.
- Ross, H., Filyer, R., Lollis, S., Perlman, M., & Martin, J. (1994). Administering justice in the family. *Journal of Family Psychology, 8*, 254-273.
- Ross, H., Ross, M., Stein, N., & Trabasso, T. (2006). How siblings resolve their conflicts: the importance of first offers, planning and limited opposition. *Child Development, 77*, 1730-1745.
- Sanders, R. (2004). *Sibling Relationships. Theory and Issues for Practice*. New York: Palgrave Macmillan.
- Siddiqui, A. A., & Ross, H. (1999). How do sibling conflicts end? *Early Education & Development, 10*, 315-332.
- Siddiqui, A. A., & Ross, H. (2004). Mediation as a method of parent intervention in children`s disputes. *Journal of Family Psychology, 18*, 147-159.
- Smith, J., & Ross, H. (2007). Training parents to mediate sibling disputes affects children`s negotiation and conflict understanding. *Child Development, 78*, 790-805.
- Stocker, C. M., Burwell, R. A., & Briggs, M. L. (2002). Sibling conflict in middle childhood predicts children`s adjustment in early adolescence. *Journal of Family Psychology, 16*, 50-57.

Küsitlus

Lugupeetud lapsevanem!

Küllap igas perekonnas, kus on mitu last, tuleb ette laste tülisid. Tülide põhjused võivad olla erinevad, tülitsetakse asjade jagamise pärast, vanemate tähelepanu saavutamiseks, tõelise või näilise ebaõigluse pärast. Igas peres lahendatakse tülid omamoodi. Käesoleva uurimuse eesmärgiks on saada teavet selle kohta, mida vanemad oma 3-7-aastaste laste tülide korral ette võtavad.

Palun Teil vastata kõigile järgnevatele küsimustele ning anda seeläbi uuringusse oma panus.

Küsimustiku täitmine võtab aega umbes veerand tundi. Täidetud ankeet palun tuua hiljemalt Teie lapse rühmaõpetaja kätte suletud ümbrikus. Täpsemat infot ankeedi tagastamise kohta saate vajadusel küsida lapse rühmaõpetajatelt või minult, kontakteerudes ankeedi lõpus toodud emailiaadressi kaudu.

Küsimustik on anonüümne ning andmeid kasutatakse vaid üldistatud kujul järelduste tegemiseks.

Suur tänu Teile osalemise eest!

Nele Jõks

Koolieelse lasteasutuse õpetaja eriala tudeng

Tartu Ülikool

Vastamisjuhend:

Palun valige iga küsimuse juures olevatest vastusevariantidest üks Teile kõige sobivam variant ning tõmmake variandi numbrile ring ümber. Palun vastake kõikidele küsimustele.

1. Teie olete lapse

1 ema

2 isa

2. Teie vanus:aastat

3. Teie haridus:

1 algharidus

2 põhiharidus

3 keskharidus

4 kõrgharidus

4. Te kasvatate lapsi:

1 koos elukaaslase/abikaasaga

2 üksi

3 muu, mis?.....

5.Palun hinnake oma majanduslikku olukorda:

- 1 kehv, tuleme vaevu toime
- 2 rahuldav, saame vajalikku endale lubada
- 3 väga hea, oleme majanduslikult heal järjel

6.Laste arv Teie peres: last

7.Teie laste sugu:

- 1 ainult poisid
- 2 ainult tüdrukud
- 3 nii poisid kui tüdrukud

8.Palun märkige nende 3-7-aastaste laste sugu ja vanus (aastates ja kuudes, nt 4a ja 2k), kelle konfliktidele mõeldes vastate küsimustikule:

	Sugu		Vanus
1.laps	P	Tak
2.laps	P	Tak

Kui peres on rohkem kui kaks 3-7a last:

3.laps	P	Tak
4.laps	P	Tak

9.Palun hinnake, kui tihti Te kasutate järgmisi käitumisviise oma 3-7a laste tüliolukorras:

	peaaegu mitte kunagi	harva	ei oska öelda	enamasti	peaaegu alati
1) käsen tüli lõpetada	1	2	3	4	5
2) arutan lastega juhtunut, paludes neil endal mõelda, kuidas tüli peaks lõppema	1	2	3	4	5
3) karistan last/lapsi	1	2	3	4	5
4) ei reageeri üldse	1	2	3	4	5
5) lahutan lapsed (suunan erinevatesse tegevustesse/eraldi ruumidesse)	1	2	3	4	5

6) lasen mõlemal lapsel selgitada, milles seisneb probleem	1	2	3	4	5
7) aitan lastel üksteise tundeid mõista	1	2	3	4	5
8) keelan last/lapsi	1	2	3	4	5
9) ütlen, kummal lapsel on õigus	1	2	3	4	5
10) ütlen, et lapsed ise tüli lahendaksid, ja eemaldun	1	2	3	4	5
11) palun vanemal lapsel tüli lõpetada	1	2	3	4	5
12) suunan lapsi välja mõtlema lahendust, millega mõlemad nõus on	1	2	3	4	5
13) muu, mis?.....	1	2	3	4	5

10. Palun hinnake, kui võrd olete nõus järgnevatel laste tülisid puudutavate väidetega:

	pole nõus	pigem pole nõus	ei oska öelda	pigem olen nõus	olen täiesti nõus
1) vanem laps ei tohi nooremat lüüa	1	2	3	4	5
2) noorem laps ei tohi vanemat last lüüa	1	2	3	4	5
3) vanem laps peaks järele andma	1	2	3	4	5
4)kohtlen lapsi vanusest hoolimata võrdsetena	1	2	3	4	5
5) vanem laps peaks tüli lahendama	1	2	3	4	5
6) poiss ei tohi tüdrukut lüüa	1	2	3	4	5
7) tüdruk ei tohi poissi lüüa	1	2	3	4	5

8) kohtlen lapsi nende soost hoolimata võrdsetena	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

Kas Teil on endal mõni põhimõte, mida püüate laste tülide puhul järgida? Kui on, palun kirjutage see siia:.....

.....

.....

11. Palun hinnake, kui efektiivseks/tulemusrikkaks Te peate järgmisi vanema käitumisviise 3-7a laste tüliolukorras:

	üldse mitte efektiivne	pigem mitte efektiivne	ei oska öelda	pigem efektiivne	väga efektiivne
1) käsen tüli lõpetada	1	2	3	4	5
2) arutan lastega juhtunut, paludes neil endal mõelda, kuidas tüli peaks lõppema	1	2	3	4	5
3) karistan last/lapsi	1	2	3	4	5
4) ei reageeri üldse	1	2	3	4	5
5) lahutan lapsed (suunan erinevatesse tegevustesse/eraldi ruumidesse)	1	2	3	4	5
6) lasen mõlemal lapsel selgitada, milles seisneb probleem	1	2	3	4	5
7) aitan lastel üksteise tundeid mõista	1	2	3	4	5
8) keelan last/lapsi	1	2	3	4	5
9) ütlen, kummal lapsel on õigus	1	2	3	4	5
10) ütlen, et lapsed ise tüli lahendaksid, ja eemaldun	1	2	3	4	5
11) palun vanemal lapsel tüli lõpetada	1	2	3	4	5

12) suunan lapsi välja mõtlema lahendust, millega mõlemad nõus on

	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

Kas on veel mõni laste tüli lahendamise viis, mida peate efektiivseks? Palun kirjutage see siia:

.....

.....

.....

12. Palun hinnake, mida peate oluliseks oma 3-7a laste tüli lahenduse valimisel?

	pole oluline	pigem pole oluline	ei oska öelda	pigem oluline	väga oluline
1) Tüli lõpeb kiiresti	1	2	3	4	5
2) Suudan enda poolt valitud käitumisega tüli lahendada	1	2	3	4	5
3) Lapsed õpivad arutades konflikte lahendama	1	2	3	4	5
4) Lapsed õpivad üksteise tundeid mõistma	1	2	3	4	5
5) Minu poolt valitud sekkumist on lihtne ellu viia	1	2	3	4	5
6) Lapsed õpivad kompromissile jõudmist	1	2	3	4	5
7) muu, mis?.....	1	2	3	4	5

Suur tänu vastuste eest!

Tõenäoliselt tekkis Teil vastates mõtteid, mida selle küsimustiku raames välja öelda ei saanud. Kui tahaksite neid uurijatega jagada, siis palun kirjutage mulle allpool toodud meiliaadressil. Samal aadressil palun kirjutage ka siis, kui tahaksite teema või käesoleva uurimuse kohta veel midagi öelda. Kui olete huvitatud uurimistulemustest, siis palun võtke ühendust alates 1. juunist 2013 - et uurimus on anonüümne, siis anname tagasisidet üldistest tulemustest, rääkimata midagi ühegi konkreetse lapse või rühma kohta.

Lugupidamisega,
 Nele Jõks
nelel@ut.ee

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Nele Jõks

(sünnikuupäev: 07.12.1987)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Lapsevanemate poolt kasutatavad sekkumismeetodid oma 3-7-aastaste laste konfliktide korral Tartu lapsevanemate hinnangu põhjal“,

mille juhendaja on Inger Kraav,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 16.05.2013